

(MUKADDİMETÜ İ'LÂİ'S-SÜNEN) EBÛ HANİFE VE ASHÂBÜHÜ'L-MUHADDİSÛN

Zafer Ahmed Tânevî (Tehânevî) Osmânî (v.1974), Beyrut, 2001.

Muhammet Ali TEKİN¹

İncâü'l- vatan ani'l-ızdırâi bi-İmâmi'z-zemen adıyla Zafer Ahmed Tânevî Osmânî tarafından yazılan bu eserde Ebû Hanîfe ile ilgili itirazlar cevaplandırılmış, gerek akranları gerekse kendisinden sonra gelen âlimlerin onunla alakalı övgü dolu sözlerine dikkat çekilmiş ve Hanefî muhaddislerden bazılarının biyografilerine yer verilmiş ve eser, (*Mukaddimetü İ'lâi's-sünen*) *Ebû Hanîfe ve Ashâbühü'l- muhaddisûn* adıyla *İ'lâü's-sünen*'in sonunda neşredilmiştir.²

Bu eser, Beyrût'taki Mektebü'd-dirâsât ve'l-buhûsi'l-Arabiyyeti ve'l-İslâmiyye'nin hazırlığıyla *Ebû Hanîfe ve Ashâbuhû* ismiyle, müellif ismi olarak da Ahmed Kîrânevi şeklinde basılmıştır.³ Bu en hafif ifadesiyle ciddi bir dikkatsizliktir. Çünkü bu eserin sonunda Zafer Ahmed Osmânî'nin kendisi: 'Ve Âhiru da'vânâ eni'l-

¹ Öğr. Gör., Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, matekin@nku.edu.tr

² Karaçi, 1415, XXI. cilt olarak. Bk. Sifil, Ebubekir, "İ'lâü's-sünen", *DİA*, İstanbul, 2000, XXII, 78. Pdf şekliyle elimizde olan eserde ise Karaçi, Birinci baskı 1401, ikinci baskı 1405, üçüncü baskı 1414 olarak verilmiştir. Bu Karaçi'deki baskıların ilk iki cildinde Muhammed Takî Osmânî'nin tahkiki ve ta'liki sözkonusudur. Şahsî kütüphanemizde bulunan Beyrût, 1421/2001 baskısında ise ele aldığımız eser, XX. Cilt olarak yer almaktadır.

³ Kîrânevi, Ahmed, -alâ dav'i mâ efâdehu'l-İmâmü's-Şeyhü'l-Fakîh Eşref Ali Tânevî- *Ebû Hanîfe ve Ashâbuhû*, Dâru'l-fikri'l-Arabiyye (burada özellikle yayınevinin ismini de verme ihtiyacı hissettik), Beyrût, 1989.

hamdü lillâhi Rabbi'l-âlemîn' diyerek '...kulu Zafer Ahmed yazdı...' ifadelerini kaydetmiştir.⁴

Kitabın Habîb Kîrânevî'ye nisbet edilerek ayrı bir şekilde basılması, onun bizzat Zafer Ahmed Osmânî tarafından *Î'lâü's-sünen*'in mukaddimelerinden sayılan *Fevâid fî ulûmi'l-fikh* isimli eserin sahibi olmasıyla alakalı olabilir. Yani her iki eser de *Î'lâü's-sünen* içerisinde⁵ basılmıştır. Dolayısıyla söz konusu eserin ayrı basımı durumunda bu inceliğe dikkat edilmemiş ve aceleye getirilmiş olmalıdır.

Müellifin, 'Allah'a hamdolsun. Burada *İncâu'l-vatan*'ın⁶ birinci cildi tamamlandı....'⁷ ifadelerinden anladığımız kadarıyla elimizdeki eser tamamlanamamıştır.

Zafer Ahmed Tânevi (Tehânevî) Osmânînin (v. 1974) hadisçiliği noktasında kendisinden istifade edilebilecek önemli bir kaynak olan bu eser on bölümden oluşmaktadır.

Müellif daha girişte beraat-i istihlal'e⁸ örnek olacak derecede eserin maksadını derli toplu bir şekilde ifade etmiş ve ehl-i hadise göndermelerde bulunduğu şu satırlara yer vermiştir:

⁴ Kîrânevî, *Ebû Hanîfe ve Ashâbuhû*, 230.

⁵ XX. Ve XXI. Ciltler olarak.

⁶ Mukaddimetü *Î'lâi's-sünen* Ebû Hanîfe ve Ashâbuhü'l-muhaddisün.

⁷ Bk. Tânevî, *Mukaddimetü *Î'lâi's-sünen* Ebû Hanîfe ve Ashâbuhü'l-muhaddisün*, XX, 9603.

⁸ Bir esere konusuyula ilgili ifadeler kullanarak güzel bir üslûpla başlamak anlamında edebiyat terimi. Bk. Hacımüftüoğlu, Nasrullah, "Berâat-i İstihlâl", *DİA*, İstanbul, 1992, V, 470. Böylesine bir üslûbe sahip olabilmek ciddi bir ilmî alt yapıya sahip

“.....Her kim onu (Ebû Hanîfe) küçümseyip reddederse ve ona karşı büyüklense âlemlere ibretlik olur. Onun ilmi, bu kimseye vebal olur._Nitekim bu aralar onun kıymetini bilmeyen, bundan habersiz, nurlarını söndürmeye çalışan, onu noksan gören ve küçümseyen ve başkalarını yüceltip de onu tahkir eden bir gurup ortaya çıktı. Bunlar onu ta'n etmeyi şiarları, tâbilerine sövüp saymayı da (adeta yanlarında taşıdıkları) örtüleri yaptılar. Bazen hadis rivâyetinin azlığı ve hadise önem vermemeyi ona nispet ederken bazen de hıfz ve itkân kısırlığını/kusurunu, hadislere re'y ile muhalefeti ve yine hadislere az önem vermeyi ona isnat etmektedirler. Bütün bunlar sebebiyle dînî rabbânî bir heyecana ve Nu'mânî Hanefî bir taassuba dair bir gayrete geldim. Muhaddis imamların bu imama yönelik övgü dolu sözlerini ve münekkid âlimlerin onun güvenilirliği, ta'dili ve önde giden/tanınmış âlimlerin de önünde olduğuna dair ifadelerini bir araya getirmeyi ve sonrasında da kendi ashâbından ve kendisine tâbi olan değerli muhaddislerin büyüklerinden bazılarının biyografilerini zikretmeyi istedim. Böylelikle onun hadis ilmindeki derecesi ortaya çıksın ve bu habîs gurubun görüşü çürütülmüş olsun.

Muhaddislerin büyükleri hadis ilminde kendilerinden daha yüksek seviyede olanları taklit etmişler ve onlardan bu ilmi almışlar ve âsâra karşı son derece özen göstermişlerdir. Bu bilinen bir gerçektir!

olmayı gerektirmektedir ki Zafer Ahmed Osmânî bu girişle bu yöndeki birikimini de göstermiş olmaktadır.

Rivâyet ilmi açısından bu imâmın delillerinin kuvvetinin bilgisine dair tafsilat isteyen bizim İ'lâü's-sünen risâlelerimize müracaat etsin. Orada hakikat talibi için yeterli bilgi vardır. Bu risâlelerin hepsi de efendim (Eşref Ali Tânevî (v. 1943))in şefkatinin gölgesinde meydana gelmiştir.....”⁹

Birinci ve ikinci bölümlerde Ebû Hanife'nin Tâbiînden olduğu farklı âlimlerden nakillerle ortaya konulmaya çalışılmış ve onun zamanının en âlimi olduğu vurgulanmıştır.

Üçüncü bölümde Ebû Hanife'nin hadis ilmindeki derecesi incelenmiş, muhaddislerin ona olan övgülerine yer verilmiş ve onun hafız¹⁰ oluşu âlimlerin sözleriyle delillendirilmeye çalışılmıştır.

⁹ Tânevî, *Mukaddimetü İ'lâi's-sünen Mukaddimetü İ'lâi's-sünen Mukaddimetü İ'lâi's-sünen Ebû Hanîfe ve Ashâbuhü'l-muhaddisün*, (İ'lâü's-sünen içinde cilt: XX), 9402.

¹⁰ Tânevî, dayısı ve hocası için de ‘...Seyyidî eş-Şeyh el-Hâfiz es-Sika es-Sebt el-Allâme Mevlânâ Eşref Ali...’ ifadelerini kullanmış ve burada *el-Hâfiz* ibaresi için de düştüğü notta şunları ifade etmiştir: Vaazlarında yer alan bir çok hadis-i nebevî hıfzına delalet etmektedir. Ki bu hadislerin sayısı da bini bulmaktadır. Bu hadisleri de tam bir tevakkî ve ihtiyatla rivâyet etmektedir. Hadisi rivâyet ettikten sonra tahrir edenini vermesine rağmen her defasında *كنا او نحوه او كما قال* gibi ifadeler kullanır. Bk. *Kavâid fî ulûmi'l-hadîs, Kâhire, 2000*, 19. Anladığımız kadarıyla Hâfiz kelimesinden kastı burada belirtilen vasıfları karşılar mahiyette olmasıdır. Tânevî bir başka yerde *Hâfiz* kavramı için ‘Bu ilimde biraz daha ilerlemiş/ilmi daha da artmış, her tabakadan bildiklerinin sayısı bilmediklerine oranla daha fazla olması yönüyle şeyhlerini, şeyhlerinin şeyhlerini tabaka tabaka bilinceye kadar böyle olan kimse hâfizdir’ demektedir. *Kavâid*, 27. Tânevî burada düşülen dipnotta *Tedrib*'den bir alıntı ile bu işin örfe bakan tarafına dikkat çekmekte ve kendisi sözlerine şu şekilde devam etmektedir: ‘Bu meselede doğru olan da her dönemde ehlinin örfüne göre bunun tespit edilmesidir. (Mesela) Zamanımızda *Muhaddis* hadis kitaplarını mütalaada, hadislerin manalarını rivâyet ve dirâyet açısından bilmekle birlikte hocalarının kendisine verdiği icâzetle onların okunması ve okutulmasında çokça meşğul olan kimsedir. *Hafiz* da Bir hadisi işittiği zaman onu Sihâh/sahih hadisler arasında mı yoksa bunların dışında mı olduğunu bilen kimsedir. Aynı zaman da hâfiz bin ve daha fazla hadisi manası ile ezberleyendir. *Huccet* ise ‘bu hadiste şöyle

Dördüncü bölümde ise bir önceki konuların devamı niteliğinde Ebû Hanife'nin hadis ilmi açısından güvenilirliği ve hafızasının güçlü oluşu ele alınmıştır.

Beşinci ve sekizinci bölümlerde İmâm Ebû Hanife'ye yapılan ta'nlar ve bunlara verilebilecek cevaplar ifade edilmiştir. Bu bölümlerde söz konusu ta'nların hasedden ve inatçılıktan kaynaklandığı, özellikle ashâbu'l-hadis'in İmâm Ebû Hanife hakkındaki yergilerinde ifrata kaçtıklarına dair bilgiler verilmiştir.

Müellif eserin altıncı ve yedinci bölümlerinde Ebû Hanife'nin hadise karşı çok istekli ve insanlar içinde çok hadis bilenlerden olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca yine burada onun bir hadis tenkitçisi ve cerh ta'dil sahibi bir âlim olduğunu da gündeme getirmiştir.

Dokuzuncu bölümde İmâm Ebû Hanife'nin ashâbından Ebû Yûsuf (v. 182/798), İmâm Muhammed (v. 189/805), İmâm Züfer (v. 158/775) gibi büyük muhaddislerin hayat hikâyelerine, hadisçilik taraflarına ve haklarında âlimler tarafından yapılan övgülere yer verilmiştir.

Onuncu bölümde ise Hanefî muhaddislerden –harf sırasına göre- 229 kadar âlimin biyografileri sunulmuştur. Müellif 'elif' maddesinden başlayıp 'ayn' maddesinde Alî b. Ebî Bekr b. Abdî'l-

bir durum söz konusudur' sözü akranları arasında hüccet olan ve bu sözü sebebiyle onlar tarafından inkâr da edilmeyen kimsedir. Bütün bunları yi anla! Sen bu söylediklerimizi bu zamanda bilinenlerden farklı bir şey görmeyeceksin. Bk. Tânevî, *Kavâid*, 28, dn.1.

Celîl el-Ferğânî el-Merğînânî (v. 593/1197) ismini de incelemiş ve eser elimizdeki haliyle tamamlanamadan son bulmuştur.

Eser aslında Hint Alt Kıtası özelinde Zafer Ahmed Osmânî'nin yaşadığı dönemde Ehl-i hadîs (Gayr-i mukallidîn), Kur'âniyyûn (münkirîn-i Hadis) vb. gurupların başta İmam-ı A'zâm olmak üzere diğer önde gelen mezhep imamlarına karşı geliştirdikleri söylemler karşısında bir cevap verme ihtiyacı söz konusu olmuştur. Özellikle Zafer Ahmed'in Gayr-i mukallidîn olarak zikrettiği Ehl-i hadis ekolüne mensup gurubun, Ebû Hanîfe başta olmak üzere Hanefilerin hadise bakışını usul ve uslup yönünden sert bir şekilde eleştirmeleri, bu konuda eserler verilmesine sebep olmuştur. Burada kısaca tanıtımını yaptığımız *Ebû Hanîfe ve Ashâbühü'l- muhaddisûn* isimli eser de bunlardan biridir.

Zafer Ahmed'in eserin içerisinde sık sık *İ'lâü's-sünen*'in hadis usulüyle alakalı –daha sonra *Kavâid fî ulûmi'l-hadîs* ismiyle ayrı da basılan- Mukaddime'sine göndermeler yapmakta ve yeri geldikçe konuyla alakalı tafsilatın yerinde görülmesi adına *İ'lâü's-sünen*'e atıfta bulunmaktadır.